

วารสารวิชาการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

การพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ตโฟนของผู้สูงอายุ :
กรณีศึกษามหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงใหม่

The Development of Smartphone Media Production Skills by Elderly People :
A Case of University of the Third Age Nakhorn Chiang Rai

กฤษณะ แสงจันทร์

ว.ม. (การบริหารสื่อสารมวลชน), อาจารย์
โปรแกรมวิชานิติศาสตร์ (ดิจิทัลมีเดีย)
คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Journal of Humanities and Social Sciences

A b s t r a c t

The objective of this study was to investigate perspectives and dimensions of creativity in media production of the elderly in the Third Age University Nakhon Chiang Rai. The study used participatory action research by means of training 15 elderly people who were interested in producing video clips with smartphones. The in-depth interviews were conducted with 3 media production professionals and 2 academic officers specialized in media production. After viewing the video clips produced by the elderly people, the results revealed that:

The perspective and dimension of creativity reflected through video clips produced by smartphones by the elderly resulted from problems in the video production. When the elderly faced problems during the production, they searched for a solution and this was considered creative and interesting method. For example, the when the elderly wanted to use music or sound unavailable in the video editing application, the elderly chose to create their own voice recording using their smartphones to get their preferred music or sound. This was considered creative solution. The elderly seemed to have different ways from professionals and academics in the media production but the outcome was identical. In addition, the creativity of the elderly was also observed through the concept of making caption, using cartoons or

effects offered in the video editing application. The creativity also came from selecting music for use in the video clip from other sources beyond those available in the application.

The key factor affecting creative process in video clips production of the elderly was technology that the elderly needed to learn and keep up with the new technology. This clearly affected outcome of the media development in that the learning must be in slow pace and in explicit manner for clear understanding. Also, health conditions were also sensitive to learning because remembering was crucial for learning and developing creativity. Importantly, the elderly carried different scales of their experience and that clearly resulted in variety outcomes of video clip production.

The guidelines for developing creative perspectives in media production for the elderly were offering consistent training sessions with concise content and focusing on interesting issues in order to promote remembering and preventing forgetfulness about new techniques from editing tools, storytelling by doing simple exercises but promoting thinking processes for the elderly.

Keywords:

Creativity, Media Production, Video Clip, Smartphone.

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงมุมมองและมิติของความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตสื่อของผู้สูงอายุในมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงใหม่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการอบรมกลุ่มผู้สูงอายุที่สนใจในการผลิตสื่อคลิป์วิดีโอด้วยสมาร์ทโฟน และสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาชีพด้านการผลิตสื่อ นักวิชาการสายการปฏิบัติงานด้านการผลิตสื่อ เพื่อนำมุมมองและผลการศึกษาในมิติของความคิดสร้างสรรค์ ไปพัฒนามผลงานคลิป์วิดีโอ และนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

มุมมองความคิดสร้างสรรค์ที่สะท้อนผ่านการผลิตคลิป์วิดีโอด้วยสมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ ส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาในการผลิตงาน เมื่อมีปัญหาในระหว่างกระบวนการทำงาน ผู้สูงอายุจึงหาทางแก้ไขปัญหานั้น ซึ่งเป็นวิธีการที่สร้างสรรค์ น่าสนใจในอีกมุมหนึ่ง เช่น ผู้สูงอายุต้องการใช้เพลงประกอบ หรือดนตรีประกอบคลิป์วิดีโอที่นอกเหนือจากแอปพลิเคชันตัดต่อมีมาให้ จึงใช้การอัดเสียงเข้าสู่โทรศัพท์สมาร์ทโฟนเพื่อให้ได้เพลงหรือดนตรีที่ต้องการเข้ากับบริบทงาน ถือเป็นคิดแก้ไขปัญหาที่สร้างสรรค์ ซึ่งผู้สูงอายุมีวิธีการที่แตกต่างจากนักวิชาชีพ และนักวิชาการ แต่ได้ผลลัพธ์ที่ออกมาเหมือนกัน นอกจากนั้น ความคิดสร้างสรรค์ของผู้สูงอายุยังพบได้จากการคิด ข้อความ (Caption) การใช้ตัวการ์ตูนหรือเทคนิคพิเศษ (Effect) ที่มาจากแอปพลิเคชันตัดต่อ และความคิดสร้างสรรค์จากการเลือกเพลงประกอบที่นอกเหนือจากที่แอปพลิเคชันมีมาให้

โดยปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อกระบวนการคิดสร้างสรรค์การผลิตศิลป์วิดีโอของผู้สูงอายุ คือ เทคโนโลยี ที่ผู้สูงอายุต้องเรียนรู้ใหม่และปรับตัวให้ทัน ทำให้มีผลต่อการพัฒนาผลงาน รวมถึงระยะเวลาในการเรียนรู้เทคนิคต่างๆ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานต้องช้าและตรงประเด็นเพื่อให้เข้าใจได้มากที่สุด และปัจจัยสำคัญคือประสบการณ์ของผู้สูงอายุ ที่แต่ละคนมีไม่เท่ากัน จึงมีผลให้การผลิตงานศิลป์วิดีโอต่างกัน

สำหรับแนวทางการพัฒนามุมมองความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตสื่อให้กับผู้สูงอายุคือ การจัดอบรมด้วยเนื้อหาที่สั้นและเน้นในประเด็นที่น่าสนใจอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ ป้องกันการลืมหัดด้านเทคนิคใหม่ๆ จากแอปพลิเคชันตัดต่อ และด้านการคิดเล่าเรื่อง โดยผ่านการทำแบบฝึกหัดที่ไม่ซับซ้อน แต่สร้างกระบวนการคิดให้เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ

คำสำคัญ:

ความคิดสร้างสรรค์ การผลิตสื่อ ศิลป์วิดีโอ สมาร์ทโฟน

การพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ

บทนำ

จากการพัฒนาเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงวัย หรือสังคมผู้สูงอายุ คือสังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 10 ขึ้นไป หรือมีประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน (มูลนิธิพัฒนาผู้สูงอายุ, 2556) หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นสังคมที่มีประชากรผู้สูงอายุมากขึ้น รวมถึงเป็นสังคมที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ร่วมกันทั้งระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากเหตุผลสำคัญหลายประการ ทั้งการย้ายถิ่นฐานของบุตรหลานจากชนบทเข้าสู่เมืองหลวงหรืออัตราการเกิดของคนในปัจจุบันที่น้อยลงด้วยเช่นกัน โดยในปี 2561 ประเทศไทยจะมีจำนวนประชากรผู้สูงอายุสูงถึง 1 ใน 5 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งจะมากกว่าประชากรเด็ก ทำให้สังคมไทยพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ และจากการจัดอันดับของประเทศไทยเอเชียที่มีสัดส่วนการเพิ่มของขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรผู้สูงอายุในปัจจุบัน ประเทศไทยเป็นอันดับที่ 2 รองจากประเทศสิงคโปร์ (สสส., 2560) จึงทำให้เห็นความสำคัญที่จะเกิดการพัฒนาเพื่อรองรับการเป็นสังคมผู้สูงวัย

จังหวัดเชียงรายถือเป็นจังหวัดที่กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอีกจังหวัดหนึ่งในประเทศไทย โดยข้อมูลจากที่ทำการปกครองจังหวัดเชียงรายพบว่า ประชากรผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) มีแนวโน้มของจำนวนและสัดส่วนเพิ่มขึ้นโดยในปี 2556 มีประชากรผู้สูงอายุ 163,027 คน หรือร้อยละ 13.5 ของประชากรทั้งจังหวัด ส่วนในปี 2557 มีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

เป็นร้อยละ 14.2 ในปี 2558 เพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 14.3 และลดลงมาที่ร้อยละ 14.0 ในปี 2559 ทั้งนี้ตามนิยามของ สังคมผู้สูงอายุ ประเทศไทยได้เริ่มก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี 2548 โดยพิจารณาจากประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 10 และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี 2567 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย, 2560) จึงเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญ และเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนมีกิจกรรม มีสถาบันการศึกษาเพื่อรองรับจำนวนประชากรผู้สูงอายุ ได้มาใช้ชีวิต และเรียนรู้ภายใต้มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ซึ่งมีการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้สูงวัย ทั้งในด้านความรู้ และความสุขควบคู่กันไป อีกทั้งควรมีการกระตุ้นด้านความคิด การสร้างสรรค์ เพื่อให้กลุ่มผู้สูงวัยได้พัฒนาตัวตนอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการเสริมสร้างกิจกรรมที่พัฒนาสติ มุมมอง ของความคิดสร้างสรรค์

อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ของผู้สูงอายุนั้น มีความสำคัญและจำเป็นต้องทำให้เกิดเป็นรูปธรรม ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศต่างเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนทุกวัย ทั้งเรื่องของการสื่อสาร และการสร้างรับรู้ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาการรับรู้ของสังคมผู้สูงวัยให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการสร้างนวัตกรรม โดยเฉพาะการสร้างนวัตกรรมของสื่อออนไลน์ที่สามารถทำให้ชีวิตของผู้สูงอายุนั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งเหตุผลสำคัญที่จะทำให้สื่อออนไลน์ได้รับการยอมรับ และติดตามมากขึ้น คือการใช้ความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับการสื่อสาร ขับเคลื่อน และถ่ายทอดสิ่งที่อยู่รอบข้างได้อย่างน่าสนใจให้กับคนทุกวัย เชื่อมโยงให้ลูกหลานเกิดความสนใจในเรื่องราวของผู้สูงอายุ ยิ่งหากเป็นสื่อออนไลน์ที่ให้ทั้งความรู้ ความสุข ควบคู่กันไป ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ อย่างมั่นคง

การพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ

อีกทั้ง การคิดอย่างสร้างสรรค์ของผู้สูงอายุผ่านกระบวนการคิด นอกจากช่วยในด้านการศึกษาไปยังกลุ่มเป้าหมายแล้ว ยังเป็นมิติของการดูแลปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุให้ห่างจากโรคสมองเสื่อมได้ดี เพราะผู้สูงอายุมีโอกาสที่จะรู้สึกเครียด วิตกกังวล ว่าเหว และเปล่าเปลี่ยว ซึ่งส่งผลต่อสมองที่เสื่อมลงเรื่อยๆ เนื่องจากไม่ได้รับการกระตุ้น (passive brain) เป็นผลให้นำไปสู่โรคอัลไซเมอร์ได้ ซึ่งหากผู้สูงอายุมีโอกาสได้สร้างสรรค์งานให้เกิดประโยชน์ รู้สึกมีคุณค่า และมีความคิดสร้างสรรค์ ก็จะช่วยกระตุ้นให้สมองยังทำงานอยู่ (active brain) เป็นการป้องกันสมองเสื่อมที่ดีที่สุด (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์, 2559)

นอกจากนี้ การผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนผ่านความคิดสร้างสรรค์ ยังเป็นการตอบสนองนโยบายการพัฒนาประเทศไทยในยุคที่ดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญ และเป็นนโยบายประเทศไทย 4.0 ที่มีนวัตกรรมเกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต มีมิติของความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพ เป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะปรับใช้กับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย ผ่านมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญของผู้สูงวัยในพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาถึงมุมมองและมิติของความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตสื่อของผู้สูงอายุในมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงราย¹

¹ เป็นวัตถุประสงค์หนึ่งของงานวิจัยเท่านั้น

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการสำคัญที่เกิดกับคนในทุกกลุ่มได้ ทั้งเด็ก เยาวชน วัยทำงาน และผู้สูงอายุ ซึ่งมีพื้นฐานทางความคิดและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งมีนักจิตวิทยาและนักวิชาการได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ไว้หลากหลาย ดังต่อไปนี้

Guilford (1965 อ้างถึงใน อภิชาติ เนินพรหม, 2559) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้ศึกษาเรื่องความคิดสร้างสรรค์ โดยสรุปว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาของ บุคคล เป็นการคิดที่ก่อให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดหลายแง่หลายมุม ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้ (1) ความคล่องแคล่วในการคิด (2) ความคิดยืดหยุ่นในการคิด (3) ความคิดริเริ่ม (4) ความคิดละเอียดลออ

Torrance (1964 อ้างถึงใน อภิชาติ เนินพรหม, 2559) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์คือ ความสามารถของบุคคลในการคิด แก้ปัญหา ด้วยการคิดอย่างลึกซึ้งที่นอกเหนือไปจากลำดับขั้นการคิดอย่างปกติ ธรรมดาเป็นลักษณะ ภายในของบุคคลที่จะคิดหลายแง่หลายมุมประสมประสานกัน จนได้ผลผลิตใหม่ที่ถูกต้องสมบูรณ์

De Bono (1982 อ้างถึงใน อภิชาติ เนินพรหม, 2559) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการคิดนอกกรอบ (Lateral Thinking) เพื่อสร้างแนวคิดใหม่ที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาได้หลายๆ แนวคิด และนำแนวคิด เหล่านี้ไปพัฒนาต่อเพื่อให้สามารถใช้แก้ปัญหาที่ต้องการได้

การพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ

Rawlinson (1971 อ้างถึงใน กฤษดา ดาวแก้ว, 2558) ได้ให้ความหมายความคิดสร้างสรรค์เป็นสองระดับ คือระดับแรกหมายถึงการแสดงจินตนาการหรือความรู้สึกอิสระในเรื่องที่สนใจอย่างจริงจัง และในระดับสูงหมายถึงการค้นพบและการคิดค้น สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา

อารี พันธุ์ณี (2537) ได้อธิบายความคิดสร้างสรรค์ใน 3 ลักษณะดังนี้

1) ลักษณะทางกระบวนการ หมายถึง ความรู้สึกไวต่อปัญหา และสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างมีขั้นตอนและเป็นระบบและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในสิ่งใหม่ต่อไป

2) ลักษณะของบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความอยากรู้อยากเห็น กระตือรือร้นกล้าคิดกล้าแสดงมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีอารมณ์ขัน มีจินตนาการและมีความยืดหยุ่นทั้งความคิด และการกระทำ และเป็นบุคคลที่มีความสุขกับการทำงานหรือสิ่งที่ตนพอใจและยังไม่หวังผลจากการประเมินภายนอก

3) ลักษณะทางผลิตผล หมายถึง คุณภาพของผลงานที่เกิดขึ้น มีตั้งแต่ขั้นต่ำที่แสดงผลที่เกิดจากความพอใจของตนที่จะแสดงซึ่งความคิดและการกระทำจนกระทั่งพัฒนาขึ้นเป็นการฝึกทักษะและค่อยคิดได้เองถึงระดับการคิดค้นพบทฤษฎีหลักการและการประดิษฐ์คิดค้นต่าง ๆ

กระบวนการความคิดสร้างสรรค์

Morgan (1966 อ้างถึงใน กฤษดา ดาวแก้ว, 2558) กล่าวว่าวิธีการที่จะนำไปสู่ ความสำเร็จในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การเตรียม (Preparation) คือการเตรียมปัญหาว่าสิ่งที่อยากรู้คืออะไร 2) การคิดหาทางแก้ (Incubation) เป็นการคิดพิจารณาปัญหาหรือสิ่งที่อยากรู้ว่าจะหาข้อมูลจากที่ไหนสิ่งที่จะค้นคว้า รวบรวมได้มีอะไรบ้าง 3) การทำให้กระจ่างชัด (Illumination) คือการมองเห็นวิธีต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา 4) การหาคำตอบ (Verification) เป็นการยืนยันผลจากการทดสอบว่าวิธีการแก้ปัญหาใดที่ให้คำตอบได้ถูกต้องที่สุด

วรารภรณ์ ศิริพัฒน์ (2528 อ้างถึงใน กฤษดา ดาวแก้ว, 2558) ได้แบ่งกระบวนการคิด สร้างสรรค์ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ขั้นความรู้ความเข้าใจ (Cognition) เป็นขั้นที่รู้ความต้องการที่จะแก้ปัญหามีความคิดว่าสิ่งใดเป็นปัญหาสำหรับที่จะแก้
- 2) ขั้นหามโนมติ (Conception) เป็นขั้นตอนที่จะทำการศึกษาสำรวจแสวงหาแนวคิดด้วยวิธีการต่างๆ หากจุดเด่นจุดด้อยของแต่ละแนวคิดเหล่านั้น
- 3) ขั้นการค้นพบ (Combustion) เป็นขั้นที่ค้นพบวิธีแก้ปัญหาด้วย วิจารณ์ญาณจิตสำนึกเป็นขั้นตอนแห่งการสร้างสรรค์ของความคิด
- 4) ทบทวนแก้ไข (Consummation) เป็นขั้นตอนที่เป็นการทบทวน ัดแปลงแก้ไขความคิดที่เกิดจากการค้นพบในขั้นตอนที่ 3 เพื่อความสมบูรณ์

การพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ ...

5) ขั้นสื่อสารและเผยแพร่ผลงาน (Communication) เป็นขั้นตอนที่จะเกิด การแลกเปลี่ยนความคิดและแนวทางการคิดหรือการทำงานกับผู้อื่น เพื่อให้รู้จักผลการคิดของเรา และรับความคิดเห็นที่เสนอต่อเรา

อุปสรรคต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

การที่ความคิดสร้างสรรค์ไม่เกิดขึ้นและไม่ชัดเจนนั้นจึงเป็นปัญหาสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนางานหรือผลผลิตซึ่งอุปสรรคของความคิดสร้างสรรค์ (ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2546 อ้างถึงใน ระวีวรรณ, 2560) ได้ถูกแบ่งไว้ 3 ประเด็น

1) อุปสรรคเชิงการรับรู้ (Perceptual Block) โดยหลักการจิตวิทยา มนุษย์จะเลือกรับสิ่งที่สนใจและตัดส่วนอื่นออกไป ซึ่งหากการเลือกรับรู้มาจากอคติหรือความลำเอียงเพราะความชอบใจ ความพอใจ จะเป็นอุปสรรคในเชิงการรับรู้ หรืออาจทำให้ขาดความรู้พื้นฐานที่เพียงพอ ซึ่งเป็นผลสำคัญต่อความคิดเชิงสร้างสรรค์

2) อุปสรรคเชิงอารมณ์ (Emotional Block) อารมณ์มีส่วนสัมพันธ์กับบุคลิกหรือลักษณะนิสัย อุปสรรคที่สำคัญเชิงอารมณ์คือความกลัว เพราะความคิดสร้างสรรค์ต้องพร้อมต่อการคาดเดา ลองผิด ลองถูก กล้าที่จะหลุดจากกรอบเดิมๆ ไม่กลัวต่อความผิดพลาด

3) อุปสรรคเชิงสภาพแวดล้อม (Environmental Block) สภาพแวดล้อมคือวัฒนธรรมหรือสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่ อาจเปลี่ยนแปลงได้ยากเพราะมนุษย์ได้รับการหล่อหลอมทางสังคมผ่านวัฒนธรรม หากทำตามหรือคิดตามก็จะเป็นอุปสรรคต่อความคิดสร้างสรรค์ได้

วิธีการดำเนินการวิจัย

จากการศึกษาและดำเนินการวิจัยดังกล่าวใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participatory Action Research) โดยเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลการศึกษาดำเนินการด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผ่านนักวิชาการด้านการผลิตสื่อจำนวน 2 คน 1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัททยา สิทธิวิเศษ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มีความเชี่ยวชาญในด้านการผลิตงานสื่อประเภทต่างๆ ทั้งสื่อคลิปวิดีโอ สื่อแอปพลิเคชัน โดยผ่านการทำวิจัยในด้านการผลิตสื่อเพื่อการท่องเที่ยว 5 ภาษา และ 2) นางสาวอภิสร่า กฤตวานิชย์ อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชานิเทศศาสตร์ (ดิจิทัลมีเดีย) คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์การผลิตสื่อ ทั้งการจัดการเรียนการสอนในด้านการผลิตสื่อจากสมาร์ทโฟน การสอนในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศโลกจริง และศาสตร์ด้านการสื่อสาร

ในส่วนของนักวิชาชีพด้านนิเทศศาสตร์ จำนวน 3 คน ได้แก่ 1) นายพงษ์พันธ์ อดุลย์เศรษฐ์ โปรดิวิเซอร์รายการโทรทัศน์ บริษัท มีเดียสตูดิโอ จำกัด ผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตรายการโทรทัศน์ การผลิตสื่อคลิปวิดีโอ 2) นายศุภชัย ทินบุตร เจ้าของบริษัทด้านการผลิตสื่อบันเทิง บริษัท เอ็ดดี้ คิม เอ็นเตอร์เทนเมนท์ จำกัด ผู้เชี่ยวชาญด้านการถ่ายวิดีโอ การตัดต่อ การลงเสียง และด้านเทคนิคการผลิตสื่อคลิปวิดีโอ และ 3) นายวรรณศักดิ์ คำจวง อดีตช่างตัดต่อ บริษัท เวิร์คพอยท์ เอ็นเทอร์เทนเมนท์ จำกัด (มหาชน) อดีตโปรดิวิเซอร์ รายการโทรทัศน์ บริษัท มีเดียสตูดิโอ จำกัด ปัจจุบันประกอบอาชีพอิสระด้านการผลิตสื่อ

การพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ :...

ในรูปแบบต่างๆ ผู้เชี่ยวชาญด้านการถ่ายภาพและการตัดต่อรายการโทรทัศน์ และสื่อคลิบวิดีโอผ่านกลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษามหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงราย จำนวน 15 คน ซึ่งเป็นกลุ่มนักศึกษาที่เรียนด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ที่มหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงราย และมีความสนใจในด้านการผลิตสื่อผ่านสมาร์ทโฟน

โดยวิธีการดำเนินการวิจัยเพื่อหาคำตอบในมุมมองและมิติของความคิดสร้างสรรค์นั้น จะเริ่มจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ของมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงรายเพื่อสำรวจถึงแนวทางในการจัดการอบรมการพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนให้กับกลุ่มเป้าหมาย โดยประยุกต์ข้อมูลที่ได้เพื่อออกแบบวิธีการสื่อสารให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด

จากนั้นจัดการอบรมการพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนให้กับกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมายจำนวน 15 คน เป็นเวลา 2 วัน โดยมีเนื้อหาในด้านของการคิดเรื่องราว การถ่ายภาพคลิบวิดีโอ และการตัดต่อโดยผสมผสานเทคนิคต่างๆ เพิ่มเติมเพื่อต่อยอดกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์ได้ ซึ่งเมื่อผู้เข้าร่วมผ่านการอบรมก็จะนำไปสู่การผลิตงานคลิบวิดีโอในเรื่องที่ต้องการ เพื่อทดลองและถ่ายทอดความรู้ และกระบวนการความคิดสร้างสรรค์งาน

เมื่อได้คลิปวิดีโอที่เป็นผลงานของกลุ่มเป้าหมายแล้วจึงนำไปสู่การเผยแพร่ โดยสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้คำแนะนำและสะท้อนมุมมองเพื่อนำกลับไปร่วมอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) ร่วมกับกลุ่มเป้าหมายและพัฒนางานอีก 1 ผลงานโดยนำมุมมองที่ได้รับมานั้น ปรับใช้กับงานใหม่

สุดท้ายจึงเป็นการนำผลงานที่ผ่านกระบวนการอภิปรายกลุ่มมาเผยแพร่ให้กับนักวิชาการที่เกี่ยวข้องทางด้านการผลิตสื่อ และนักวิชาชีพด้านการผลิตสื่อได้รับชมและนำไปสู่กระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อสะท้อนมุมมองและมิติของความคิดสร้างสรรค์ที่มาจากผู้เชี่ยวชาญ และสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมายที่ผลิตผลงานอย่างมีคุณภาพเพื่อวิเคราะห์ผลการศึกษาในมุมมองและมิติของความคิดสร้างสรรค์

ผลการวิจัย

การผลิตงานครั้งที่ 1 : หลังจากการอบรมทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟน มีกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าร่วมอบรมจำนวน 15 คน ได้มีการพัฒนาผลงานในเนื้อหาที่บุคคลเหล่านั้นสนใจ ซึ่งมีผลงานที่น่าสนใจในหลายมิติ แต่มีผลงานจำนวน 3 ผลงานที่ถ่ายทอดตามกระบวนการอบรม คือ มีการเล่าเรื่อง ถ่ายทำด้วยสมาร์ทโฟน และตัดต่อผ่านสมาร์ทโฟน ที่ได้นำมาวิเคราะห์ในมิติความคิดสร้างสรรค์ ดังนี้

การพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ :...

ผลงาน	ลักษณะงาน	มุมมองด้านความคิดสร้างสรรค์
1. ศิลปการออก ท่าลังกาย	นำเสนอการออกท่าลังกายของผู้จัดทำโดยเนื้อหาเป็นการแสดงให้เห็นท่าการออกท่าลังกายสั้นๆ ที่ทำได้ในฟิตเนสของผู้สูงอายุ ซึ่งใช้การตั้งกล้องถ่ายเป็นหลัก	นักวิชาการ : - มีการคิดข้อความ (Caption) นำเสนอได้อย่างน่าสนใจ เช่น การเขียนว่า “บอดีดี มีชัยตลอดกาล” ซึ่งคล้องจองอ่านแล้วเห็นถึงความน่าสนใจ
2. ศิลปสวนดอกไม้ ริมน้ำตก	เป็นศิลปะที่นำเสนอบรรยายภาพสวนดอกไม้ริมน้ำตก ซึ่งนอกจากมีวัตถุประสงค์ในการทำให้เห็นบรรยากาศความงดงามแล้วยังเป็นการทำเพื่อสวัสดีปีใหม่	- การใช้เพลงในการนำเสนอ ใช้เพลงที่นอกเหนือจากเพลงที่มีในแอปพลิเคชันตัดต่อ - การใช้ Effect ต่างๆ ประกอบให้น่าสนใจ เช่น การใช้ Effect CG พลุไฟแดงขึ้นให้ศิลปินาดู
3. ศิลปแนะนำ มหาวิทยาลัยวัย ที่สามนครเชียงราย	เป็นศิลปะที่นำเสนอเกี่ยวกับบรรยากาศมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงราย โดยผู้จัดทำพาไปรับชมส่วนต่างๆ ก่อนเข้าสู่การเรียนด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์	นักวิชาชีพ : - การใช้ Effect ต่างๆ ประกอบให้น่าสนใจ - โดยรวมยังต้องได้รับการฝึกฝนและใช้เวลาในการเรียนรู้ - การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ควรใช้โจทย์เป็นตัวตั้งให้ผู้สูงอายุผ่านกระบวนการคิดและเรียนรู้

จากการผลิตงานในครั้งแรกจากกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ ผู้สูงอายุเริ่มมีความรู้ ความเข้าใจ จากการอบรมเบื้องต้นในการที่คิดและถ่ายทอดเรื่องราวอย่างสั้นๆ แล้วเกิดการสร้างแนวคิดของเรื่องที่จะทำ โดยการสร้างเพียง 1 ประเด็นหลักในการถ่ายทอด เมื่อได้ประเด็นที่จะนำเสนอก็ผ่านกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์ ถึงวิธีการจะถ่ายทอดเรื่องราวให้น่าสนใจรวมถึงเข้ากับความถนัดของตนเองด้วย จึงได้ข้อค้นพบในด้านเรื่องราว และสถานที่ที่จะถ่ายทำ จากนั้นได้ลงมือปฏิบัติ

งานถ่ายทำ และตัดต่อ ซึ่งผ่านกระบวนการแก้ไขจากปัญหาที่พบ
 หน่วยงาน และไปสื่อสารโดยการเผยแพร่ให้เพื่อนๆ กลุ่มผู้สูงอายุ และให้
 นักวิชาการ วิชาชีพ ได้วิเคราะห์ผลงาน

โดยผลงานที่ผลิตออกมานั้นในมิติความคิดสร้างสรรค์ยังไม่ชัดเจน
 เท่าในมิติของเทคนิคการผลิตงาน เนื่องจากก่อนที่ผู้สูงอายุจะผลิตงาน
 มีเวลาในการอบรมเพียงระยะสั้น คือ 2 วัน ซึ่งการอบรมยังเน้นในส่วน
 ให้เข้าใจกระบวนการผลิตมากกว่า จึงมีผลต่อการคิดในเชิงสร้างสรรค์

ในด้านความคล่องแคล่วของการคิด ยังไม่มาก เนื่องจากความไม่กล้า
 ของผู้สูงอายุทั้งในการคิด และการกังวลกับเทคโนโลยีที่ซับซ้อนและ
 กลัวเกิดข้อผิดพลาด ซึ่งส่งผลต่อความคิดเริ่มในหลายๆ เรื่องด้วย เช่น
 การจะคิดใส่เสียงพูดให้คลิปวิดีโอน่าสนใจ เมื่อกังวลในเชิงเทคนิคก็จะ
 ไม่กล้าคิด

ด้านความคิดยืดหยุ่นของผู้สูงอายุ ในการผลิตงานครั้งแรกยังน้อย
 เพราะเป็นครั้งแรกที่ได้เรียนรู้จึงยังประยุกต์ความคิดกับการใช้สมาร์ทโฟน
 ได้ไม่มาก และที่สำคัญยังไม่เคยมีโอกาสดำเนินการมาก่อน จึงทำให้เห็นว่า
 ประสบการณ์เป็นเรื่องสำคัญของความคิดสร้างสรรค์

การผลิตงานครั้งที่ 2 : เป็นการผลิตผลงานหลังจากที่ได้รับการ
 รับฟังถึงคำแนะนำจากนักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านการผลิตสื่อ และ
 นักวิชาชีพด้านสื่อ ซึ่งมีกลุ่มผู้สูงอายุดำเนินการผลิตงานเพื่อพัฒนา และ
 สำเร็จออกมาเป็นคลิปสั้นจำนวน 3 ผลงาน คือเป็นผลงานที่ถ่ายทอด
 ตามกระบวนการอบรม คือมีการเล่าเรื่อง ถ่ายทำด้วยสมาร์ทโฟน และ
 ตัดต่อผ่านสมาร์ทโฟน ดังนี้

การพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ :...

ผลงาน	ลักษณะงาน	มุมมองด้านความคิดสร้างสรรค์
1. ศิลปการออก กำลังกาย	นำเสนอการออกกำลังกายในท่าทางต่างๆ โดยให้คำแนะนำในเรื่องของระยะเวลาการออกกำลังกาย เพื่อให้มีสุขภาพดี ซึ่งผู้จัดทำใช้ตัวเองเป็นผู้แสดง ให้เห็นผู้ชมเห็นกิจกรรม ซึ่งมีการลงเสียงบรรยาย	นักวิชาการ : - มีการพัฒนาการคิดข้อความ (Caption) นำเสนอได้อย่างน่าสนใจ เช่น การใช้คำคล้องจอง สั้นๆ แต่เข้าใจ “บอดีดี มีชัย ตลอดกาล” - การเลือกใช้เพลงในการนำเสนอ มีเนื้อหาที่เข้ากับบริบทของเนื้อหาในคลิปนั้นๆ - การใช้ Effect ต่างๆประกอบให้น่าสนใจ โดยเฉพาะการใช้ Transition ซึ่งเป็นการใช้เทคนิคการเปลี่ยนภาพอย่างน่าสนใจ
2. ศิลปแนะนำ ให้รู้จักผลงาน ของ อ.เฉลิมชัย โมหิตพิพัฒนน์	นำเสนอเรื่องราวผลงานศิลปะที่เป็นผลงานของอาจารย์เฉลิมชัย โมหิตพิพัฒนน์ โดยนำเสนอผ่าน วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์เลือกต้นซึ่งเป็นผลงานลูกศิษย์ และทอณาพิกา ซึ่งเป็นผลงานของอาจารย์เฉลิมชัย	นักวิชาชีพ : - กระบวนการผลิตที่สร้างสรรค์ ด้วยวิธีการบางประการที่ต่างจากนักวิชาชีพ แต่ได้ผลงานเหมือนกัน - การพัฒนาการใช้ Effect ต่างๆประกอบให้น่าสนใจ และลงตัวมากขึ้น - การใช้ Transition ซึ่งเป็นเทคนิคการเปลี่ยนภาพที่น่าสนใจ และชวนให้ดู - การใช้เพลงประกอบคลิปวิดีโอได้อย่างน่าสนใจ ลงตัว และเข้ากับบริบทของคลิปวิดีโอ - โดยรวมยังต้องได้รับการฝึกฝน และใช้เวลาในการเรียนรู้ - การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ควรใช้โจทย์เป็นตัวตั้งให้ผู้สูงอายุ ผ่านกระบวนการคิดและเรียนรู้
3. ศิลปแนะนำ วัตถุประสงค์ อ.เมือง จ.เชียงราย	นำเสนอเรื่องราวและบรรยากาศของวัตถุประสงค์ โดยถ่ายให้เห็นถึงบรรยากาศโดยนอก และบรรยากาศภายในของวิหาร วัตถุประสงค์	

นอกเหนือจากมิติและมุมมองความคิดสร้างสรรค์ที่ได้จากนักวิชาการ และนักวิชาชีพแล้ว ผู้สูงอายุที่ผลิตคลิปวิดีโอก็ยังสะท้อนมุมมองความคิดสร้างสรรค์ที่ตนเองคิดว่าเป็นความคิดสร้างสรรค์ในงาน คือ การสร้างซีรีส์ ให้กับคลิปวิดีโอ เช่น คลิปวิดีโอออกกำลังกาย ในการนำเสนอครั้งนี้เป็นเรื่องของการดูแลสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย แต่ในตอนต่อไปผู้สูงวัยตั้งใจจะทำเรื่องของการทานเพื่อดูแลสุขภาพ เป็นต้น

จากการผลิตงานในครั้งที่สองหลังจากได้เรียนรู้คำแนะนำ และมุมมองความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น รวมถึงคำแนะนำเพิ่มเติมด้านเทคนิค ซึ่งทำให้เกิดการผลิตงานในรูปแบบใหม่ๆ และต่อยอดผลงานได้อย่างน่าสนใจขึ้น เกิดกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์ เช่น การที่ถึงแม้ความคิดสร้างสรรค์จะยังไม่ดึงดูดใจได้สูงสุด แต่ก็ทำให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้มากขึ้น

ในด้านความคิดคล่องแคล่ว เริ่มเห็นได้ชัดมากขึ้นเพราะเริ่มเห็นปัญหา และเรียนรู้การใช้งานของสมาร์โฟนในระดับหนึ่ง จึงคิดไวและคิดกว้างขึ้น เช่น การคิดเป็นซีรีส์ หรือเป็นตอนๆ ของคลิปวิดีโอ การออกกำลังกาย

นอกจากนั้นการคิดริเริ่ม และการคิดนอกกรอบ ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ของผู้สูงอายุเริ่มมีมากขึ้น เช่น การลงเสียงบรรยายประกอบกับคลิป ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุเห็นว่าควรมี เพื่อให้คลิปก้นน่าสนใจ และเข้าใจเรื่องราวมากขึ้นด้วย

การพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ :...

อุปสรรคสำคัญของผู้สูงอายุ เป็นด้านอารมณ์และสภาพแวดล้อม เพราะหลังจากการอบรมแล้วนั้น ผู้สูงอายุต้องใจจดใจจ่อในการเรียนรู้ ฟังฝน และลงมือทำ ถ้าขาดอารมณ์และเวลาในส่วนตรงนี้ไป จะมีผลต่อการจดจำและนำไปใช้ และสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุที่สำคัญคือ เป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงใหม่ ต้องมีการเรียนรู้ในรายวิชาอื่นๆ ก็ทำให้การเรียนรู้ขาดความต่อเนื่องด้วย อีกทั้งสภาพแวดล้อมการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมายไม่เคยผลิตสื่อ จึงยังคิดตาม หรือต่อยอดไม่ได้ไกล ยังติดกรอบคิดตามความเชื่อเดิมๆ จึงทำให้มิตินวัตกรรมคิดสร้างสรรค์ไม่เกิดขึ้น เช่น การคิดข้อความ (Caption) ที่เล่าตรงๆ เขียนไม่คล้องจอง หรือเลือกใช้คำน่าสนใจความน่าสนใจก็น้อยลง

สรุปผล

จากการวิจัยการพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ นั้น ในมุมมองและมิติของความคิดสร้างสรรค์ ที่ผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมายได้ผลิตงาน ผ่านกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ตั้งแต่การสร้างความรู้เข้าใจในกระบวนการผลิตสื่ออย่างสร้างสรรค์ แล้วนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดเพื่อลงมือปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหาจากสิ่งที่ตั้งไว้ จนเป็นผลงานคลิปวิดีโอ 1 เรื่อง เพื่อถ่ายทอดไปยังผู้รับสาร สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุมีความคิดสร้างสรรค์อยู่ในการผลิตคลิปวิดีโอในมุมมองและมิติ ดังต่อไปนี้

ด้านความคิดสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในงาน

1. การสร้างสรรค์กระบวนการผลิต เป็นแนวทางในการผลิตงาน โดยผู้สูงอายุที่สร้างสรรค์วิธีการที่แตกต่างจากนักวิชาชีพแต่ได้ผลลัพธ์ที่เหมือนกัน

1) การใส่เพลงประกอบที่เป็นเพลงเข้ากับบริบทของเนื้อหา ซึ่งโดยปกติวิธีการจะนำเข้าแอปพลิเคชันตัดต่อจากภายในเครื่อง สมาร์ทโฟน ซึ่งวิธีการทำของกลุ่มผู้สูงอายุหลายๆ คน เนื่องจากไม่ถนัด การโหลดเพลงจากสมาร์ทโฟน จะใช้การกดบันทึกเสียงจากแหล่งอื่น เข้ามาสมาร์ทโฟน แล้วนำมาใช้ในการตัดต่อตามความต้องการ

2) การสร้างเรื่องราวโดยการเชื่อมโยงเนื้อหาให้เข้ากัน เช่น การนำเสนอผลงานศิลปะของอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ที่นำเสนอ เรื่องราวผลงานศิลปะ โดยนำเสนอว่าอาจารย์เฉลิมชัย เป็นผู้สร้างงาน ศิลปะ และสร้างคนศิลปะ ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ประเด็นได้ดี น่าสนใจ

2. การคิดข้อความ (Caption) ในการดำเนินเรื่องได้อย่างน่าสนใจ มีคำที่คล้องจองและสอดคล้องกับบริบทของคลิปวิดีโอชวนให้เกิดการ ติดตาม เช่น การใช้ประโยค เปิดเรื่องว่า “บอดีดี มีชัย ตลอดกาล” ซึ่งการใช้ข้อความดังกล่าว นอกจากเป็นการเชิญชวนให้ติดตามแล้ว ยังทำให้การเล่าเรื่องของคลิปวิดีโอเข้าใจมากขึ้น

3. การใช้เทคนิคพิเศษ ในการตัดต่อจะมีเทคนิคพิเศษที่ได้สร้างสรรค์ ในหลายรูปแบบดังต่อไปนี้

การพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ ...

1) การใส่ Effect เพื่อสร้างความน่าสนใจให้เกิดกับการดำเนินเรื่องของคลิป ลักษณะเป็นสตริกเกอร์ที่มีการเคลื่อนไหวน่ารักๆ และชวนให้น่าติดตาม แต่ต้องระวังเรื่องของจังหวะการใส่ให้เหมาะสม

2) การใส่เทคนิคเปลี่ยนภาพ (Transition) มีพัฒนาการอย่างต่อเนืองในการใช้งาน ซึ่งทำให้การเปลี่ยนภาพน่าสนใจมากขึ้น และเกิดการติดตามจากภาพหนึ่งสู่ภาพหนึ่ง หรือจากภาพเคลื่อนไหวหนึ่งสู่ภาพเคลื่อนไหวหนึ่ง

4. การเลือกใช้เพลงประกอบ เป็นความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากเพลงที่ใช้ในการจัดทำคลิปวิดีโอหลายๆ คลิปนั้น เป็นเพลงที่อยู่นอกเหนือจากแอปพลิเคชันให้มา ซึ่งการเลือกเพลงของผู้สูงอายุ ก็แสดงให้เห็นถึงวิธีการคิด และความตั้งใจ ที่หาเพลงอื่นๆ มาประกอบ แล้วทำให้คลิปนั้นๆ น่าสนใจ และเข้าใจเรื่องราวมากขึ้น

ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการคิดสร้างสรรค์

1. เทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การสร้างสรรค์คลิปวิดีโอของผู้สูงอายุติดขัด และไปไม่ถึงสิ่งที่ตั้งใจไว้ เนื่องจากในผู้สูงอายุหลายๆ คนไม่มีโอกาสได้สัมผัสการใช้งานเทคโนโลยีปัจจุบันมากนัก เมื่อตัดต่อคลิปไปแล้วพบปัญหา ทำให้เกิดความรู้สึกล้มท้อ และหยุดการทำงาน รวมถึงหยุดที่จะคิดงาน อีกทั้งเมื่อเทคโนโลยีมีความซับซ้อน ผู้สูงอายุก็ขาดความมั่นใจในการใช้งาน ไม่กล้าลองทำในสิ่งที่จะทำให้เกิดความสร้างสรรค์กับงาน

2. ระยะเวลาการเรียนรู้ เป็นอีกองค์ประกอบที่จะช่วยให้การผลิตงานของผู้สูงอายุสำเร็จและมีมุมมองความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากผู้สูงอายุจำเป็นต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งต้องสร้างองค์ความรู้ในกระบวนการ

วิธีการ จากนั้นจึงพัฒนาเป็นเชิงเทคนิคเพื่อให้เกิดการคิดต่อยอดอย่างสร้างสรรค์ได้

3. สุขภาพของผู้สูงอายุ เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ และการทำความเข้าใจ ทั้งในเรื่องของระบบการจดจำ และสายตากับการมองเห็น ในด้านการจดจำผู้สูงอายุจะมีการจดจำที่ช้า และสั้น จึงจำเป็นต้องมีการอบรมและพัฒนาการผลิตงานอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่สายตา มีผลต่อการจดจำกับหน้าจอของสมาร์ตโฟน ซึ่งหากสายตาล้าการทำงาน หรือการคิดสร้างสรรค์งานก็หยุดตามไปด้วย

4. ประสบการณ์ เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยในกระบวนการคิดสร้างสรรค์ โดยเฉพาะประสบการณ์จากการเห็น หรือการรับชมผลงานของผู้อื่นที่มีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ที่จะได้ศึกษาผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ จึงทำให้ไอเดียไม่เกิด และพัฒนาต่อได้ช้า

แนวทางการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้กับผู้สูงอายุในการผลิตคลิปวิดีโอจากสมาร์ตโฟน

1. การพัฒนาทักษะเฉพาะด้าน เป็นวิธีการสำคัญที่จะช่วยต่อยอดให้กับผู้สูงอายุที่สามารถผลิตคลิปวิดีโอได้แล้ว ได้เกิดกระบวนการคิดในเชิงที่สร้างสรรค์ เพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับคลิปวิดีโอ

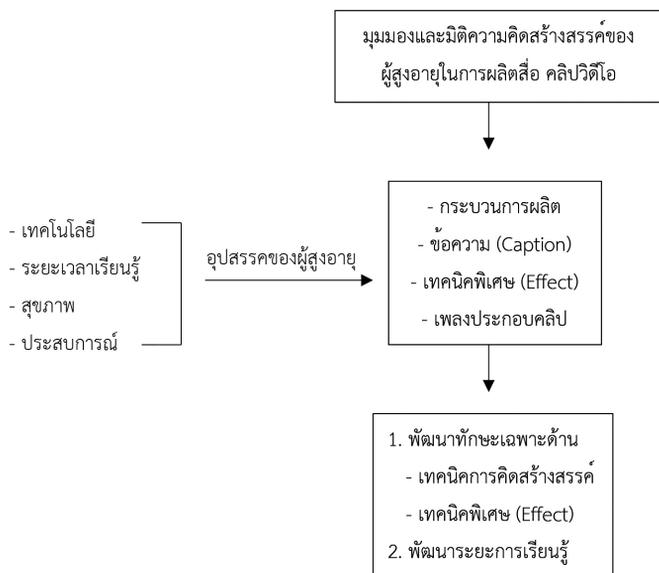
1) ด้านความคิดสร้างสรรค์ : ใช้วิธีการให้โจทย์ หรือออกแบบโจทย์เพื่อให้เกิดกระบวนการคิด ซึ่งโจทย์นั้นไม่ซับซ้อนเกินไป แต่ทำให้ผู้สูงอายุได้คิด และออกแบบผ่านมุมมองของผู้สูงอายุ

2) ด้านเทคนิคพิเศษ : ใช้วิธีการสอนตาม เรียนรู้ตาม เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจหลักการใช้เทคนิคพิเศษเหล่านั้น และให้ต่อยอดด้วยการทำแบบฝึกหัด เพื่อพัฒนาและต่อยอดการใช้เทคนิคพิเศษอย่างสร้างสรรค์ได้

การพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ :...

2. การให้ระยะเวลาในการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุ ถือเป็นแนวทางสำคัญ เพราะในการสื่อสารด้านการผลิตสื่อ รวมถึงการสื่อสารเชิงความคิดสร้างสรรค์ ต้องให้เวลาผู้สูงอายุได้เรียนรู้ และการเรียนรู้ในแต่ละครั้งก็จำกัดด้วยเวลาที่สั้น 2-3 ชั่วโมงต่อครั้ง เพราะกลุ่มผู้สูงอายุไม่สามารถจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำได้นาน หากการสื่อสารไปด้วยความรวดเร็ว และยากต่อความเข้าใจ ก็จะส่งผลให้การคิดของผู้สูงอายุไม่ประสบความสำเร็จ

แนวทางการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้กับผู้สูงอายุในการผลิตคลิปวิดีโอจากสมาร์ทโฟน สามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้กับผู้สูงอายุในการผลิตคลิปวิดีโอจากสมาร์ทโฟน

อภิปรายผล

จากการวิจัยโดยมีกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย คือกลุ่มผู้สูงอายุที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงราย ซึ่งเป็นนักศึกษาที่ศึกษาในรายวิชาเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์ และมีความสนใจด้านการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟน ซึ่งหากมองในมิติและมุมมองความคิดสร้างสรรค์นั้น ในด้านกระบวนการคิดของกลุ่มผู้สูงอายุ มีกระบวนการคิดที่มีความสร้างสรรค์ในหลายประการ ซึ่งการคิดออกมานั้น และผลิตผลงานออกมาได้นั้น เป็นผลมาจากการพบเจอปัญหาในการผลิตงาน จึงได้คิดหาทางแก้ไข จนเกิดเป็นกระบวนการคิดและผลิตในแบบผู้สูงอายุ ซึ่งถือเป็นความคิดสร้างสรรค์ด้านกระบวนการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Guilford (1965 อ้างถึงใน อภิชาติ เนินพรหม, 2559) ที่กล่าวว่า เป็นความสามารถในการแก้ปัญหของ บุคคล เป็นการคิดที่ก่อให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ เช่น การแก้ปัญหาคาการใช้เพลงประกอบ ที่แอปพลิเคชันตัดต่อไม่มีเพลงที่ต้องการ จึงได้การบันทึกเสียงเพลงจากที่อื่นเพื่อนำมาประกอบกับคลิปวิดีโอ เป็นต้น รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิดของ Torrance (1964 อ้างถึงใน อภิชาติ เนินพรหม, 2559) ที่กล่าวถึง ความคิดสร้างสรรค์คือความสามารถของ บุคคลในการคิด แก้ปัญหาด้วยการคิดอย่างลึกซึ้งที่นอกเหนือไปจาก ลำดับขั้นการคิดอย่างปกติธรรมดาเป็นลักษณะ จนเกิดเป็นผลผลิตใหม่ เช่น การลงเสียงบรรยายด้วยเทคนิคในแบบผู้สูงอายุ โดยใช้ผ้าขนหนูบางกรองเสียง เป็นต้น

การพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ ...

นอกจากนั้นในมิติของความคิดสร้างสรรค์จากการคิดและผลิตงาน จนออกมาเป็นผลงานที่สมบูรณ์ของกลุ่มผู้สูงอายุ ผ่านกระบวนการต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับ วราภรณ์ ศิริพัฒน์ (2528 อ้างถึงใน กฤษดา ดาวแก้ว, 2558) ที่กล่าวถึงกระบวนการคิดสร้างสรรค์ 5 ขั้นตอน โดย 1) ชั้นความรู้ความเข้าใจ (Cognition) เป็นขั้นที่รู้ความต้องการที่จะแก้ปัญหาซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุพบปัญหาตั้งแต่รู้ว่าจะต้องเริ่มผลิตคลิปวิดีโอ โดยนำเสนอในเรื่องที่สนใจแตกต่างกันออกไป แต่วิธีการต้องเริ่มจากการคิด 2) ชั้นหามโนมติ (Conception) เป็นขั้นตอนที่จะทำ การศึกษา สํารวจ แสวงหาแนวคิด ด้วยวิธีการต่างๆ จนเกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ข้อมูล เพื่อนำมาสร้างสรรค์ ประเด็นที่น่าสนใจ 3) ชั้นการค้นพบ (Combustion) เป็นขั้นที่ค้นพบวิธีแก้ปัญหาด้วยความคิดสร้างสรรค์ เหมือนกับที่ผู้สูงอายุคิดเรื่องราวการ เชื่อมโยงและเขียนเป็นสคริปต์เพื่อผลิตผลงาน โดยจากนั้นเข้าสู่ขั้นตอน ที่ 4) ทบทวนแก้ไข (Consummation) เป็นขั้นตอนที่เป็นการทบทวน ดัดแปลงแก้ไขความคิดที่เกิดจากการค้น พบในขั้นตอนที่ 3 เพื่อความสมบูรณ์ โดยการทดลองถ่ายทำ รวมถึงตัดต่อ ทั้งปรับ ทั้งเปลี่ยน เพื่อให้ผลงาน ลงตัวมากที่สุด และขั้นตอนสุดท้าย 5) ชั้นสื่อสารและเผยแพร่ผลงาน (Communication) เป็นขั้นตอนที่เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดและ แนวทางการคิดหรือการทำงานกับผู้อื่น เพื่อให้รู้จักผลการคิดของเรา และ รับความคิดเห็นที่เสนอต่อเรา เหมือนกับที่กลุ่มผู้สูงอายุได้นำเสนอผลงาน คลิปวิดีโอผ่านกรุปไลน์ของผู้สูงอายุ รวมถึงส่งให้กับนักวิชาการ และ นักวิชาชีพในการแสดงความคิดเห็นซึ่งกระบวนการต่างๆ เหล่านี้เป็นไป ตามแนวคิดดังกล่าว เกิดเป็นข้อค้นพบในประการหนึ่งคือ กระบวนการ

สร้างสรรค์ 5 ขั้นตอนนี้สามารถนำมาปรับใช้ในการออกแบบและพัฒนา
โจทย์ หรือแบบฝึกหัดเพื่อสร้างการเรียนรู้ในด้านความคิดสร้างสรรค์ได้
โดยจำลองปัญหาขึ้นเพื่อให้ผู้สูงอายุทดลองแก้ไขตามกระบวนการ

นอกเหนือจากนั้นในการวิจัยดังกล่าวยังค้นพบอุปสรรคสำคัญใน
การเรียนรู้ด้านความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มผู้สูงอายุสอดคล้องกับ
(ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2546 อ้างถึงใน ระวีวรรณ, 2560) ที่กล่าวถึง
อุปสรรคทางความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องใน 2 ประเด็น คือ อุปสรรค
เชิงอารมณ์ (Emotional Block) ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุมีอารมณ์กลัว และไม่กล้า
ทำให้การผลิตงานในเชิงสร้างสรรค์ไม่เกิดขึ้น เพราะกลัวหากทำไปจะ
ผิด ซึ่งส่งผลต่อความคิดคล่องแคล่ว ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในกระบวนการ
คิดสร้างสรรค์ เพราะถ้าไม่กล้าคิด ไม่กล้าทำก็ส่งผลต่องานที่จะออกมา
รวมถึงกลัวการเทคโนโลยีซึ่งมีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ และสอดคล้อง
กับอีกประการคือ อุปสรรคเชิงสภาพแวดล้อม (Environmental Block)
คือกลุ่มผู้สูงอายุมีความคิดและการใช้ชีวิตที่ดำเนินจนเป็นกิจวัตรมาอย่าง
ต่อเนื่อง เมื่อวันหนึ่งต้องมาเรียนรู้ และทำอะไรใหม่ๆ จึงยังยึดติดรูปแบบ
เดิมๆ และไม่เกิดการคิดต่อยอด จึงเป็นอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับความคิด
สร้างสรรค์ ส่วนในด้านอุปสรรคเชิงการรับรู้ ไม่เป็นอุปสรรคของผู้สูงอายุ
เนื่องจากผู้สูงอายุมีความสนใจ มุ่งมั่น และตั้งใจที่จะเรียนรู้ ทั้งการถาม
ในสิ่งที่ไม่รู้ การจดเป็นรายละเอียดไว้อ่านต่อด้วยตนเอง เป็นต้น

การพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ :...

ข้อเสนอแนะ

1. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีโอกาสและพัฒนาการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มผู้สูงอายุ โดยการพัฒนาโจทย์และแบบฝึกหัด เพื่อเสริมสร้างกระบวนการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ของผู้สูงอายุ

2. ในการวิจัยครั้งต่อไป สามารถต่อยอดการศึกษาด้านการพัฒนาทักษะการผลิตสื่อของผู้สูงอายุได้ โดยต่อยอดการศึกษาในเรื่องของเทคนิค หรือทักษะเฉพาะทาง เพื่อเรียนรู้และนำไปปรับใช้ในการเพิ่มขีดความสามารถของผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

กฤษดา ดาวแก้ว. (2558). *การศึกษากระบวนการความคิดสร้างสรรค์เพื่อการสื่อสารศิลปะบนใบหน้า ของวินิจ บุญชัยศรี. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (นิเทศศาสตร์และนวัตกรรม).* กรุงเทพฯ: สถาบันจิตพัฒนาบริหารศาสตร์.

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2546). *ความคิดสร้างสรรค์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ. (2558). *สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society).* สืบค้น 5 ตุลาคม 2561, จาก <https://fopdev.or.th/สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์/>

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. (2559). *รู้หรือไม่? "วาดภาพระบายสี" ช่วยรักษา "อัลไซเมอร์" ได้!* สืบค้น 5 ตุลาคม 2561, จาก <https://www.sanook.com/health/4469/>

ระวีวรรณ ทรัพย์อินทร์. (2560). รายงานการวิจัย เรื่อง *ความคิดสร้างสรรค์กับการผลิตรายการโทรทัศน์ที่มีคุณภาพ*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงราย ศาลากลางจังหวัด. (2560). การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย. สืบค้น 5 ตุลาคม 2561, จาก <http://chiangrai.nso.go.th/>

อภิชาติ เนินพรหม. (2559). *การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถทางการคิดสร้างสรรค์สำหรับผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม*. ปรากฏาณัฐบัณฑิต สาขาวิชาวิจัย วัดผลและสถิติการศึกษา. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

